

Ungdommen i dag skriver bedre enn den gjorde for tretti år siden!

Lektor Arne Aronsen, Greveskogen vg. skole, Tønsberg

Det er en påstand jeg naturligvis ikke kan belegge. For det første kjenner jeg ikke til at det er foretatt noen vitenskapelig undersøkelse av akkurat dette forholdet, og for det andre vil det være svært ulike oppfatninger om hva det vil si å skrive bedre. Jeg skal likevel forsøke å begrunne standpunktet i dette korte innlegget.

Min bakgrunn er tjuufem år som norsklærer på allmennfaglig studieretning i den videregående skolen. Og jeg er temmelig sikker på at det er like mange meninger om de spørsmåla som skal diskuteres her i dag, som det er lærere i skolen. Ja, faktisk er det kanskje enda flere. Noen av oss har nemlig også tvisyn. Mitt lille bidrag her i dag må således stå som et privat innlegg i en diskusjon som – når alt kommer til alt – kanskje ikke har hatt så veldig sterkt fokus blant lærerne i den videregående skolen fram til nå.

Skolen er den viktigste arenaen for opplæring i skriftlig norsk. I læreplanen for norskfaget i det skoleslaget jeg representerer, har skriftlig bruk av språket en sentral plass. Her står det at elevene skal lære å uttrykke seg ”klart og eintydig, både skriftleg og munnleg”. Læreplanen legger dessuten vekt på at norskundervisningen skal framelske språklig bevissthet og språklig toleranse. Videre står det at:

”elevane skal få høve til å utvikle språk- og stilsans gjennom å skrive i ulike situasjonar og i ulike tekstformer. Å skrive inneber både kreativitet og tilpassing til språklege normer og konvensjonar, og det er ei viktig oppgåve for norskfaget å gi elevane rettleiing i dette. (...) Gjennom norskopplæringa skal elevane lære at det å skrive godt, inneber at ein avpassar innhald og språkføring etter samanhengen ein skriv i”.

For å presisere målet for skriftlig norsk ramser læreplanen opp en lang rekke delmål, der både kunnskaper om rettskrivning, stilistikk og sjangerbevissthet inngår.

Det er lett å innvende at heller ikke læreplanen er særlig tydelig på hva som er godt språk. **Det** er på mange måter overlatt til lærernes kompetanse. Men det er klart at skriveopplæringa i den videregående skolen kan være temmelig omfattende og mangfoldig. I løpet av de tre åra elevene går hos oss, får de møte mange ulike skrivesituasjoner og får øvelse i mange ulike sjangrer. Og de får mulighet til å øve opp en bevissthet omkring sin egen språkbruk.

Alle elever skal imidlertid opp til skriftlig eksamen i norsk. Det betyr at mye av skriveopplæringa må dreie seg om å øve til eksamen. Jeg har vært sensor til norskeksamen i mange år, og selv om sensorveiledningen understreker betydningen av en helhetlig vurdering, skal det ikke stikkes under en stol at formelle forhold ved språkføringa ofte får mye fokus.

Når vi fra tid til annen leser meningsytringer og rapporter om det norske skriftspråkets ynkelige helsetilstand i vår tid, er det også formelle forhold det vises til. Det er særskrivning av sammensatte ord (og det er unektelig komisk når det i den røykfrie kafeen henger oppslag der det står ”røyk fritt”), det er og/å-feil, da/når-feil, såkalt ulogiske setningskonstruksjoner osv. Men av og til føler man at det er lovene som skaper forbryterne. Rettskrivningsreglene er jo

mer eller mindre tilfeldige, og noen av dem skaper tydeligvis store vanskeligheter for mange elever. Jeg skulle likt å vite hvor mange som ville gå opp en karakter i norsk hvis det plutselig ble tillatt med særskrivning etter engelsk mønster og man kunne skrive å overalt, både infinitivmerket og bindekonjunksjonen.

Jeg kan berolige forsamlingen med at jeg naturligvis ikke er tilhenger av noe språklig anarki. Skriftspråket trenger rammer, og det å uttrykke seg godt skriftlig betyr også å skrive korrekt. Men jeg reiser spørsmålet om hva som er viktigst. Jeg er ikke så redd for norsk språks framtid. Spørsmåla om domenetap og globalisering har jeg ikke tid til å komme inn på her, men jeg vil heller rette søkelyset mot det jeg oppfatter som en positiv tendens. Flere mennesker skriver mer i samfunnet vårt enn noen gang før. Ungdommer skriver hver eneste dag, mange av dem. De sender tekstmeldinger på mobiltelefonen, de chatter på Internett, og de skriver e-post. I tillegg skriver de mer i skolen enn noen gang tidligere, og antakelig mer om temaer de opplever som relevante enn min generasjon gjorde.

Når jeg i innledningen spissformulert påstår at ungdom skriver bedre i dag enn for tretti år siden, er det først og fremst tryggheten deres jeg tenker på. Jeg opplever at elever i skolen i dag skriver i vei. Mange er lite hemmet av prestasjonsangst i forhold til at det skal være korrekt, det de skriver. De gjør feil med **og** og **å** – ja vel; alle behersker ikke kommareglene, og såkalte særskrivingsfeil florerer. Men de skriver, og mange skriver lett. Om de ikke skriver så korrekt bestandig, så lider de i hvert fall ikke av skrivevegring.

Selv om en økende andel av ungdomskullene visstnok går ut av grunnskolen med mangelfulle lese- og skriveferdigheter, er det også svært mange som skriver godt i den forstand at de faktisk greier å uttrykke seg. Da må man spørre: Hva betyr det at de har mangelfulle lese- og skriveferdigheter? Og hvordan bør den type skriveferdigheter mange faktisk har, vurderes. Og hvordan kan disse utnyttes videre i skriveopplæringen i skolen?

Vi leser i høringsbrevet fra Kultur- og kirkedepartementet i et sitat fra den svenske utredningen *Mål i mun* at ”den som inte behärskar skriftspråket väl kommer att få stora problem, både i arbets- och privatlivet”. Etter min oppfatning ligger det en utfordring i å dokumentere at det siste er riktig. Hva vil det si å beherske skriftspråket bra? Hva er det viktig å kunne for ikke å få problemer i arbeids- og privatliv? Og hvordan skal skolen best kunne møte de krav som stilles til norskopplæringen?

Mitt ønske til det nye språkorganet kan formuleres i tre punkter:

- Fortsett diskusjonen om hvilke krav vi skal stille til et godt språk. I denne diskusjonen må selvfølgelig rettskrivningsspørsmål inngå, men kanskje språket som kommunikasjonsmiddel kan få et sterkere fokus? Det særegne ved norsk rettskrivning: valgfriheten og nærheten til talemålet – må diskuteres. I dag oppfattes det av mange som et problem. Er det det? Hvis ikke, må argumentene komme klarere fram for allmenheten. Og hvordan skal vi forholde oss til den skriftkulturen som gror fram i kjølvannet av mobiltelefonen, Internett og den slags kommunikasjonsarenaer?
- Vær mer utadrettet. Språkrådet har i årevis drevet en god informasjonstjeneste for publikum, men det er mange feilaktige forestillinger om norsk språk og språkpolitikk blant folk. Jeg ønsker meg et språkorgan som er mer opptatt av å formidle tanker om språkutviklingen, og som inviterer til en kontinuerlig debatt om planer og strategier.

- Start et samarbeid med skolen (både grunnskolen og den videregående skolen) om hva det er viktig at elevene lærer, og hvordan man best skal nå måla i skriveopplæringen.

Det store spørsmålet i skolen i dag – i hvert fall på Østlandet, der jeg bor – er spørsmålet om obligatorisk opplæring i skriftlig sidemål. Det er naturligvis et angrep på nynorsk, som gjerne omtales som et vakkert språk, et kulturspråk, et ordrikt språk osv., men som ikke bør belaste elevene ved at de skal lære å skrive det. Vi får høre at drilling i nynorsk grammatikk stjeler så mye tid at elevene ikke greier å lære hovedmålet sitt godt nok. På den ene sida er nynorsk altfor vanskelig, og på den andre sida er det så likt bokmål at det ikke er bryet verd å lære.

Jeg skal ikke gå inn i denne debatten nå, men jeg tror det er viktig å være klar over at det er en utbredt negativ holdning til nynorsk blant mange elever (og lærere). Jeg tror vi kan vente flere søknader om forsøk med frivillig skriveopplæring i nynorsk. Det kommer til å bli et økt press på nynorsken over store deler av landet i åra som kommer.

Dette er noe som det nye språkorganet er nødt til å forholde seg til. Er det viktig at framtidens ungdommer skal måtte lære å skrive både bokmål og nynorsk? Hvordan skal vi tolke de nedslående eksamensresultatene i nynorsk sidemål? Lar det seg gjøre å begrunne verdien av opplæring i skriftlig sidemål? Hvis nynorsk skal beholdes som skriftspråk i skolen i bokmålsområdet, ligger det en stor utfordring i å få publikum til å forstå at det er viktig og verdifullt.

Til slutt har jeg bare lyst til å nevne at forestillingen om at nynorskopplæringen stjeler så mye tid fra bokmålet, stemmer dårlig med mine erfaringer. Den moderne norsklæreren driver lite med drilling i formverket. Mye av nynorsktreninga består i å skrive – å oppøve språklig bevissthet, språklig sikkerhet og variasjon – og det har nok bokmålet nesten like stort utbytte av. Det er nok ikke mye tid å hente på å fjerne skriftlig nynorsk, og jeg har lite tro på at bokmålsferdighetene blir så mye bedre av det. Men at mange elever vil finne det mer meningsfullt, tror jeg det bør være liten tvil om.

Den negative holdningen til nynorsk (som kanskje ikke er så stor overalt som jeg opplever den i Vestfold?) kan ha mange årsaker. Mangelfulle kunnskaper om språk, og om hva nynorsk er, er en årsak. En annen er nok det at nynorsk er blitt et populært hatobjekt. Det er på moten å være motstander av nynorsk. En annen viktig årsak, tror jeg, er at nynorsk, som opprinnelig skulle være et språklig frigjøringsprosjekt, er blitt et forbudsspråk. Til tross for at mange norsklærere presenterer nynorsk som et dialektært skriftspråk, vil fokus likevel ofte ligge på hva som er forbudt å skrive. Her **må** det gjøres noe. Alle ord som brukes i norsk, må også kunne brukes i nynorsk. Fokus må vekk fra hva som er forbudt, til hvordan nynorsken er tilpasset det språket vi snakker.

Her ligger en utfordring for det nye språkorganet. Og denne utfordringen må tas i samarbeid med både skolene og lærerutdanningen.